

ALEKSANDER MIĘŃ, *Słownik bibliologiczny*, t. 1-3, Fundacja ks. Aleksandra Mienia, Moskwa 2002 (Протоиерей Александр Мень, *Библиологический словарь в трех томах*. Фонд имени Александра Менья, 2002)

W roku 2002 w Moskwie Fundacja ks. Aleksandra Mienia wydała jego trzypiętomowy *Słownik bibliologiczny*. Termin „bibliologia” w języku rosyjskim jest synonimicznym pojęciem bibliistyki.

Ks. Aleksander Mień (1935-1990) był wybitną postacią nie tylko Kościoła prawosławnego, lecz całego społeczeństwa rosyjskiego lat 1970-1990. Jako charyzmatyczny duszpasterz i kaznodzieja, miał on szczególnie dar docierania z Ewangelią do młodzieży i intelektualnej elity, przez wiele lat prowadził niezmiernie aktywną działalność na rzecz krzewienia i rozpowszechnienia chrześcijaństwa w społeczeństwie radzieckim. Tematyka biblijna zajmowała centralne miejsce w jego dorobku teologicznym. Kilka miesięcy przed swoją męczeńską śmiercią włączył się on także w dzieło ponownej organizacji Rosyjskiego Towarzystwa Biblijnego.

Po śmierci oddziaływanie jego osoby stało się jeszcze większe. Powstała fundacja jego imienia (filia znajduje się także w Kijowie), która zajmuje się opracowaniem i popularyzacją naukowego i literackiego dorobku ks. Aleksandra. Zainteresowanie spuścizną ks. Mienia jest wielkie nie tylko wśród wiernych Kościoła Prawosławnego, lecz także w kręgach chrześcijan innych wyznań i poszukujących duchowo ludzi.

Ks. Aleksander nie był teologiem-naukowcem *sensu stricto*, nie otrzymał także specjalistycznego przygotowania w dziedzinie bibliistyki. Wykształcenie teologiczne zdobył on w trybie zaocznym, ponieważ nie było innej możliwości. Jego obfita, encyklopedyczna wiedza w różnych dziedzinach (także i w dziedzinie bibliistyki) była rezultatem ciągłego samodzielnego studiowania, które rozpoczął jeszcze w wieku dziecięcym (przykładowo, dzieła Kanta przeczytał mając 13 lat). Sprzyjała temu atmosfera rodzinna. Jego rodzice należeli do inteligencji moskiewskiej, a matka była osobą głęboko wierzącą. Dzięki jej wysiłkom przyszedł ks. Aleksander otrzymać gruntowne chrześcijańskie wychowanie. W wieku 15 lat spotkał na swojej drodze życiowej profesora chemii Mikołaja Pestowa, który był katolikiem. Profesor Pestow odkrył przed Aleksandrem całe bogactwo chrześcijańskiej tradycji Zachodu. Dzięki niemu autor *Słownika bibliologicznego* zapoznał się z osiągnięciami bibliistyki zachodniej. Żeby lepiej zrozumieć Biblię, Aleksander Mień zaczyna samodzielnie studiować antyczną historię i kulturę, a także historię i kulturę dawnego Wschodu.

Kiedy został kapłanem, ciągle powtarzał swoim duchowym dzieciom, że nie ma nic ciekawszego od Pisma Świętego. Zawsze zachęcał do czytania

i poznawania Słowa Bożego. W taki sposób powstała pierwsza księga ks. Aleksandra o tematyce biblijnej: *Syn Człowieczy (Сын Человеческий)*, która wyszła drukiem w r. 1969 w Brukseli pod pseudonimem Andriej Bogolubow (Андрей Боголюбов). W latach 1970-1980 tamże, w Brukseli, pod pseudonimem Emanuił Swietłow (Эммануил Светлов) wydano jeszcze kilka monografii o tematyce biblijnej (*Магизм и единобожие*, 1971; *Вестники Царства Божия. Библейские пророки (VIII-IV вв. до Р. X.)*, 1972; *Как читать Библию*, 1981). Ale wszystkie te dzieła były raczej o charakterze popularyzatorskim.

Ostatnim dziełem biblijnym ks. Aleksandra stał się *Słownik bibliologiczny*. Pomysł napisania zrodził się jeszcze w latach siedemdziesiątych, ale bezpośrednia praca zaczęła się po roku 1982. Ks. Aleksandrowi pomagali w pracy tłumacze, redaktorzy i specjaliści techniczni z całego świata. Wielokrotnie konsultował się z historykami, archeologami i filologami, ale główna część pracy była dokonana samodzielnie. W roku 1985 tekst słownika został ukończony.

Dzieło powstawało w czasach, kiedy nawet posiadanie rękopisu o charakterze teologicznym było niebezpieczne. Ale i wtedy dzieło to znalazło drogę do swoich czytelników: słownik był przepisywany ręcznie, na maszynie i rozpowszechniany potajemnie wśród wiernych.

Pracę nad artykułami *Słownika bibliologicznego* ks. Aleksander Mień kontynuował do swojej śmierci w r. 1990. Przygotowanie do druku trwało około dziesięciu lat, ponieważ dzieło wymagało dopracowania, którego dokonała Fundacja jego imienia. Tekst autorski był zachowany w całości, żaden z artykułów nie był zmieniony albo dopełniony: wstawiono jedynie daty śmierci osób zmarłych po roku 1990. Dopełniona została bibliografia, ale głównie pozycjami, które ukazały się przed rokiem 1917. Słownik nie posiada najnowszej bibliografii, ponieważ jego autor nie mógł jej znać.

Słownik bibliologiczny był zaplanowany jako dzieło siedmiotomowe. W rezultacie końcowym przyjęło kształt trzech tomów. Artykuły są ułożone w porządku alfabety rosyjskiego (t. 1: А-И; t. 2: К-П; t. 3: Р-Я). Na początku całego dzieła znajduje się wstęp i spis skrótów, także każdy z tomów jest opatrzony wprowadzeniem. Spis skrótów znajduje się także na końcu każdego tomu, a na końcu tomu pierwszego i tomu drugiego są biblijne mapy. Tom trzeci kończy wykład chronologii biblijnej i wykaz artykułów całego dzieła. Artykuły słownika zawierają informacje o księgach i autorach Pisma Świętego, wyjaśnienie głównych pojęć i symboli Biblii, przytaczają informacje o jej komentatorach (od Filona z Aleksandrii do współczesnych), o głównych szkołach, tendencjach i metodach egzegezy biblijnej, o historii tłumaczeń i różnych wydaniach Biblii, a także o au-

torach dzieł sztuki, opartych na tematyce biblijnej. Opracowanie tych tematów, dokonane na bardzo wysokim poziomie naukowym, zawiera w sobie kwintesencję prawie wszystkich osiągnięć nauk biblijnych przed rokiem 1990. Trzeba zaznaczyć, że niektóre artykuły opracowano nawet lepiej niż w analogicznych wydaniach polskich i zagranicznych. Szczególnie zainteresowanie dla polskiego czytelnika może budzić informacja na temat egzegezy prawosławnej i jej przedstawicieli.

Słownik bibliologiczny ks. Aleksandra Mienia może być bardzo pomocny tak dla specjalistów w dziedzinie biblistyki, jak i dla wszystkich, których interesuje Pismo Święte. Sam autor tak określał cel swojej pracy: „Głównym celem słownika, sporządzonego według wymagań teorii i praktyki Kościoła Prawosławnego, jest pomoc dla teologicznych szkół Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego, teologów i wszystkich zainteresowanych Pismem Świętym w orientowaniu się w takiej olbrzymiej i trudnej dziedzinie, jaką jest nauka o Biblii”. Ale podobnie jak sam ks. Aleksander Mień, jego dzieło nie jest zamknięte tylko w ramach jednego wyznania chrześcijańskiego. Słownik zawiera w sobie całościowe spojrzenie na historię i współczesność biblistyki, pełnię informacji na temat Biblii i badań biblijnych w Kościołach chrześcijańskich i nie tylko. Przedstawienie pełnego obrazu nauki biblijnej było intencją autora. Trzeba powiedzieć, że ks. Aleksander Mień chwalebnie z tym sobie poradził.

Unikalność *Słownika bibliologicznego* polega jeszcze na tym, że jest to pierwsze i dotychczas jedyne wydanie tego typu w ostatnich osiemdziesięciu latach w Rosji i na obszarze rosyjskojęzycznym. Wydanie tego dzieła jest naprawdę wielkim wydarzeniem w życiu Kościoła, ponieważ jest świadectwem odrodzenia myśli teologicznej w krajach byłego Związku Radzieckiego.

Pełna wersja słownika jest dostępna także w Internecie na stronie www.sbible.boom.ru pod hasłem „Вопросы библиистики”, a niektóre artykuły na stronie www.krotov.org w bibliotece internetowej ks. Jakowa Krotowa.

Uważam, że korzystanie ze *Słownika bibliologicznego* ks. Aleksandra Mienia może być bardzo pomocne w badaniach Pisma Świętego.

Warszawa

SWIETLANA WIŚNIEWSKA